

Jako następny głos zabrał prezes Leopold Gluck, który zadał pytanie, czy istnieje w Polsce podobny precedens związany z placówkami naukowymi PAN. W odpowiedzi prof. M. Wojciechowski podał przykład Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego i Polskiego Towarzystwa Rusycystycznego.

Przewodniczący Zebrania poddał pod głosowanie projekt uchwały Walnego Zebrania, w której upoważnia ono Dyрекcję IZ do podjęcia starań mających na celu uzyskanie przez IZ statusu towarzystwa wyższej użyteczności oraz zapewnia, iż *ex ante* zaaprobuje tę zmianę. Tak sformułowana uchwała została przyjęta przy dwóch głosach przeciwnych i 5 wstrzymujących się.

10. Prof. M. Wojciechowski zamknął obrady, dziękując serdecznie Członkom IZ, gościom zaproszonym na uroczystości 40-lecia IZ za przybycie i aktywny udział w obradach oraz zapraszając na sesję naukową na temat: *Rola Ziemi Zachodnich w rozwoju Polski Ludowej* mającą się odbyć w dniu następnym.

SPRAWOZDANIE Z UROCZYSTOŚCI 40-LECIA POWSTANIA INSTYTUTU ZACHODNIEGO W POZNANIU (21 - 22 III 1985 R.)

W tym roku minęło czterdzieści lat od formalnego powołania dekretem premiera Edwarda Osóbki-Morawskiego z dnia 27 lutego 1945 r. Instytutu Zachodniego jako stowarzyszenia z siedzibą w Poznaniu. Obchody 40-lecia powstania Instytutu Zachodniego, którym towarzyszyły uroczyste posiedzenie, Walny Zjazd Członków Towarzystwa IZ i sesja naukowa nt. *Roli Ziemi Zachodnich w rozwoju Polski Ludowej* stały się okazją do przypomnienia zarówno dorobku naukowego Instytutu i jego roli w życiu politycznym, jak i sylwetki założyciela IZ i pierwszego dyrektora profesora Zygmunta Wojciechowskiego.

W uroczystościach jubileuszowych tej zasłużonej dla nauki polskiej placówki obok pracowników i członków Towarzystwa IZ, w tym członków współzałożycieli, m.in. Antoniego Bocheńskiego, Leopolda Glucka, Włodzimierza Głowackiego i Jana Jacka Nikischa, udział wzięli: Stanisław Kaikus — członek Biura Politycznego KC PZPR, gen. bryg. Edward Łukasik — I sekretarz KW PZPR w Poznaniu, dr Jerzy Filipiak z Wydziału Nauki KC PZPR, Mirosław Słowiński — kierownik Wydziału Nauki KW PZPR w Poznaniu, Alojzy Bryl — przewodniczący Wojewódzkiego Komitetu SD i wicewojewoda poznański, Andrzej Malinowski — wiceprezes Wojewódzkiego Komitetu ZSL w Poznaniu, Augustyn Kogut — wiceprzewodniczący Rady Krajowej PRON i przewodniczący Rady Wojewódzkiej PRON, dr Marian Król — wojewoda poznański, prof. dr hab. Tadeusz Czwojdrak — przewodniczący WRN w Poznaniu, Andrzej Wituski — prezydent miasta, Jan Stryjski — dyrektor Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu, gen. dyw. pil. Tytus Krawczyk — Dowódca Wojsk Lotniczych i jego zastępca d/s politycznych gen. bryg. dr Jan Celek, Iwan Bojko — konsul generalny ZSRR i Stanisław Mogiłatow — konsul w Konsulacie ZSRR. Władze Polskiej Akademii Nauk reprezentowali: prof. dr hab. Władysław Markiewicz — wiceprezes PAN i prof. dr hab. Władysław Węgorzek — prezes poznańskiego Oddziału PAN. Na obchody przybyły również delegacje Uniwersytetu im. Karola Marksa w Lipsku pod przewodnictwem prof. dra Waltera Poeggla i Towarzystwa Niemiecko-Polskiego Republiki Federalnej Niemiec z Düsseldorfu z jej przewodniczącym prof. Helmutem Ridderem. Instytut Zachodni gościł także przedstawicieli ośrodków naukowych z nim współpracujących. Prof. dr hab. Antoni Czubiński w wykładzie *Instytut Zachodni — 40 lat w służ-*

bie narodu i państwa przypomniiał jego historię i dorobek. Mówca podkreślił, iż założony z inicjatywy profesora Zygmunta Wojciechowskiego Instytut Zachodni jest jedyną tego typu interdyscyplinarną placówką naukową, specjalizującą się w problematyce niemieckiej oraz polskich Ziemi Zachodnich i Północnych. W swej działalności Instytut nawiązuje do tradycji walk z naporem germańskim poznańskiego Towarzystwa Nauk oraz do podejmującego badania niemcoznawcze Uniwersytetu Poznańskiego z okresu międzywojennego oraz działającego w konspiracji podczas okupacji hitlerowskiej Uniwersytetu Ziemi Zachodnich. Dyrektor Instytutu przypomniiał także, iż najbardziej dynamiczny okres rozwoju Instytutu przypadł na pierwsze lata powojenne. Obecnie IZ jest zarówno społecznym towarzystwem naukowym, jak i placówką PAN specjalizującą się szczególnie w badaniach dziejów Niemiec i stosunków polsko-niemieckich oraz współczesnych dziejów NRD i RFN, problematyce naszych Ziemi Odzyskanych oraz normalizacji stosunków między Polską i RFN.

Podczas uroczystego posiedzenia wręczono po raz pierwszy w dziejach Instytutu Zachodniego nagrody za publikacje naukowe wydane w latach 1980-1984 podejmujące szeroko pojętą problematykę niemiecką i historię Ziemi Zachodnich i Północnych.

Jury pod przewodnictwem prof. dra hab. Józefa Boronia uhonorowało nagrodami I stopnia prace Czesława Madajczyka *Faszyzm i okupacja 1938-1945* t. 1 i 2 (Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1983) i Henryka Olszewskiego *Nauka historii w upadku* (PWN Warszawa—Poznań 1982). Nagrody II stopnia otrzymali: Lech Janicki za książkę *Republika Federalna Niemiec wobec terytorialno-politycznych następstw klęski i upadku Rzeszy* (Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1982), Jerzy Krasuski za pracę *Historia RFN* (Książka i Wiedza, Warszawa 1981), Czesław Łuczak za publikację *Polityka ekonomiczna Trzeciej Rzeszy w latach drugiej wojny światowej* (Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1982), Tadeusz Oracki za *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945 roku)* (Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1983) oraz *Słownik Biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku* (t. 1 A-K) (Wydawnictwo Pojezierze, Olsztyn 1984) i Maria Wawrykowa za *Dzieje Niemiec 1789-1871* (Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1980). Następujący autorzy i ich prace zostały wyróżnione równorzędnymi nagrodami stopnia III: Patrycy Dziurzyński *Osadnictwo rolne na Ziemiach Odzyskanych* (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1984), Witold Jakóbczyk *Niemcy 1815-1919: między partykularyzmem a federalizmem* (Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984), Stanisław Salmonowicz *Fryderyk II* (Ossolineum, Wrocław 1981), Jerzy Strzelczyk *Goci — rzeczywistość i legenda* (Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1984), Antoni Władysław Walczak *Dylematy i obsesje jedności i podziału Rzeszy XIX i XX wieku. Polityka ogólnoniemiecka RFN 1949-1969* (Instytut Zachodni, Poznań 1982); Jan Wąsicki *Rzesza i państwa niemieckie 1789-1815* (Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1982) i Wojciech Wrzesiński *Warmia i Mazury w polskiej myśli politycznej 1864-1945* (Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984). Przyznano również dwie nagrody III stopnia za prace zbiorowe: Władysławowi Czaplńskiemu, Adamowi Galosowi, Wacławowi Korcie za pracę *Historia Niemiec* (Ossolineum, Wrocław 1981) oraz Zenonowi Jagodzie, Stanisławowi Kłodzińskiemu i Janowi Masłowskiemu za książkę *Oświęcim nieznanym* (Wydawnictwo Literackie, Kraków 1981). Decyzją jury konkursu Instytut Śląski w Opolu otrzymał specjalny dyplom za opracowanie i wydanie w 1982 r.

Encyklopedii powstań śląskich. Za zasługi w publikowaniu książek z zakresu problematyki niemcoznawczej i polskich Ziem Zachodnich i Północnych przyznano także wyróżnienia w formie dyplomów: Wydawnictwu Poznańskiemu, Wydawnictwu Pojezierze, Państwowemu Wydawnictwu Naukowemu — Oddział w Poznaniu i Zakładowi Narodowemu im. Ossolińskich — Ossolineum.

Prof. dr hab. Czesław Madajczyk, dziękując w imieniu laureatów konkursu za przyznane wyróżnienia podkreślił, iż przyznał je nie tylko zasłużony i o wysokiej kompetencji ośrodek, jakim jest Instytut Zachodni, ale także placówka, z którą każdy czuje się osobiście związany. Wielu autorów nie mogłoby prowadzić działalności badawczej bez Instytutu, stąd przyznane nagrody stanowią nie tylko wyraz uznania dla ich dotychczasowego dorobku, ale i zachętę do dalszych poszukiwań twórczych.

Z okazji jubileuszu 40-lecia Instytutu Zachodniego na ręce jego Dyrektora przekazano liczne listy i telegramy gratulacyjne z kraju i z zagranicy. Minister Spraw Zagranicznych Stefan Olszowski w liście gratulacyjnym podkreślił m.in., iż:

„W okresie tych 40 lat Instytut swą działalnością naukową, popularyzatorską i wydawniczą wniósł ważki wkład w edukację polityczną narodu polskiego w tak ważnej dziedzinie, jaką jest historia stosunków polsko-niemieckich.

Pionierskie wręcz były prace zespołów Instytutu dokumentujące polskość naszych ziem zachodnich i północnych oraz badania dziejów okupacji hitlerowskiej w Polsce.

Obserwacje i stałe analizowanie procesów zachodzących w stosunkach międzynarodowych oraz formułowane przez Instytut Zachodni wnioski i propozycje dla działań praktycznych były i są wykorzystywane przy określaniu naszej polityki zagranicznej.”

Minister Spraw Zagranicznych przekazał życzenia kontynuowania owocnej działalności naukowej, a także wyraził przekonanie, „... iż tak jak dotychczas Instytut będzie wniósł istotny wkład w pogłębianie edukacji politycznej naszego społeczeństwa”.

List nadesłany przez prof. dra hab. Benona Miśkiewicza, Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, zawiera życzenia dalszego wielostronnego rozwoju i „wyręczy szacunku i uznania za całokształt dotychczasowej działalności”. W liście ministra znalazły się m.in. następujące słowa:

„Instytut Zachodni posiada wiele zasług, a wśród nich w szczególności przyczynił się do rozwoju wielu kierunków badawczych związanych z szeroko rozumianą problematyką niemcoznawczą, wzbogacając tym samym osiągnięcia nauki w Polsce Ludowej. Nie sposób pominąć także olbrzymiego znaczenia Instytutu Zachodniego na polu badań Ziem Odzyskanych po drugiej wojnie światowej, wyniki których w dużym stopniu przyczyniły się do ich integracji z Macierzą. Doceniaamy także wielostronne zasługi Instytutu Zachodniego w zakresie kształtowania właściwych stosunków polsko-niemieckich po drugiej wojnie światowej. W tym względzie na szczególne podkreślenie zasługuje wypracowanie przyjacielskich kontaktów z Niemiecką Republiką Demokratyczną.

Osiągnięcia te sytuują Instytut Zachodni wśród najbardziej zasłużonych placówek naukowych i towarzystw naukowych w dziejach 40-lecia Polski Ludowej.”

I sekretarz KW PZPR w Poznaniu, gen. bryg. Edward Łukasik w liście gratulacyjnym stwierdził, iż

„Instytut Zachodni zaznaczył się na mapie nauki polskiej szeregiem znaczących osiągnięć. W całym kraju znana jest wybitna rola, jaką jego pracownicy odgrywają w badaniach naukowych dotyczących historii Niemiec, stosunków polsko-niemieckich, okupacji hitlerowskiej w Polsce oraz politycznych, prawnych, spo-

łącznych i kulturalnych problemów Republiki Federalnej Niemiec. Instytut znalazł również swoje trwałe miejsce w Poznaniu.

W dniu jubileuszu proszę przyjąć najlepsze życzenia dalszych lat owocnej działalności, wielu nowych inicjatyw i wytrwałości w realizacji ambitnych zamierzeń."

Augustyn Kogut, Wiceprzewodniczący Rady Krajowej i Przewodniczący Rady Wojewódzkiej Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego w Poznaniu przekazując serdeczne gratulacje z okazji jubileuszu Instytutu Zachodniego zauważa, iż

"... dorobek w zakresie historycznego dokumentowania przeszłości i teraźniejszości Ziem Zachodnich i Północnych, ma obecnie szczególne znaczenie w niewątpliwie trudnej sytuacji międzynarodowej. Głosy rewizjonizmu znad Łaby, wystąpienia próbujące zmienić historię powojennych granic, dzięki opracowaniom Instytutu i działalności na arenie międzynarodowej tracą znaczenie, a natrafiają na głosy rozsądku i prawdy.

Czterdzieści lat istnienia Waszego Instytutu to także okres, w którym aktywnie uczestniczyliście w procesie przywracania i integracji Ziem Zachodnich i Północnych z Macierzą."

Konsul Generalny ZSRR w Poznaniu, Iwan Bojko przekazując życzenia w imieniu Konsulatu Generalnego, podkreślił w skierowanym na ręce Dyrektora IZ liście rolę Instytutu jako placówki Polskiej Akademii Nauk i jego wkład pracy w prawne umocnienie historycznie sprawiedliwej zachodniej granicy PRL i ujawnianie rewanżyzmu w RFN. Konsulat Generalny ZSRR w Poznaniu wysoko ceni sobie również badania naukowe prowadzone przez Instytut, służące szlachetnej sprawie umocnienia pokoju i bezpieczeństwa w Europie i rozwoju dobrosąsiedzkiej współpracy.

Zabierając głos w imieniu delegacji Towarzystwa Niemiecko-Polskiego Republiki Federalnej Niemiec z Düsseldorfu — prof. dr Helmut Ridder złożył Kuratorium IZ, Dyrekcji i wszystkim współpracownikom Instytutu Zachodniego serdeczne życzenia z okazji 40-lecia i wyraził wolę dalszej, owocnej współpracy. Profesor podkreślił, iż członkowie Towarzystwa są dumni, iż organizacja której przyświecają podobne cele jak IZ, powstała zaraz po utworzeniu Republiki Federalnej Niemiec. Przewodniczący delegacji Towarzystwa Niemiecko-Polskiego RFN przypomniał również zasługi zmarłych pracowników IZ — prof. dra hab. Janusza Sobczaka i dra Janusza Rachockiego w nawiązaniu i utrzymaniu kontaktów między Instytutem i Towarzystwem.

Zwracając się do zebranych dr Fritz Halm z Instytutu Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu im. Karola Marksa w Lipsku powiedział, iż przez cztery dziesięciolecia IZ prowadził godną uwagi działalność na rzecz integracji Ziem Zachodnich i Północnych oraz umacniania socjalizmu w Polsce. Swoim dorobkiem dawał również odpór siłom rewanżystowskim. Oba Instytuty już od 15 lat prowadzą partnerską współpracę, nacechowaną braterstwem i wzajemnym zaufaniem. Jednym z przykładów wzajemnej współpracy, były zorganizowane w 1980 i 1983 r. wspólne sympozja naukowe, a także udział delegacji Instytutu Zachodniego w obchodach 575-lecia Uniwersytetu im. Karola Marksa w grudniu 1984 r. w Lipsku. Mówca podkreślił, iż pracownicy Instytutu Zachodniego z dumą i satysfakcją spoglądać mogą na osiągnięcia swej placówki, która wniosła w ramach odbudowanego państwa polskiego istotny wkład do dorobku nauki polskiej. Ze szczególnym naciskiem dr F. Halm zaznaczył, iż Niemiecka Republika Demokratyczna już w Układzie Zgorzeleckim w 1950 r. uznała powojenne granice Polski. Układ ten stworzył podstawę braterskich stosunków łączących oba nasze kraje. W rozwoju tych stosunków swój udział mają zarówno Instytut w Lipsku, jak i Instytut Zachodni w Poznaniu.

Instytut Studiów Międzynarodowych w Lipsku poczytał sobie za zaszczyt uhonorowanie w grudniu 1984 r. prof. Antoniego Czubińskiego i prof. Lecha Janickiego odznaczeniami honorowymi Uniwersytetu, dając tym samym wyraz satysfakcji z dotychczasowej współpracy. Mówca podkreślił, iż ma nadzieję, że współpraca ta będzie się nadal rozwijać i pogłębiać.

Delegat Uniwersytetu im. Karola Marksa przekazał z okazji 40-lecia Instytutu Zachodniego najserdeczniejsze pozdrowienia i życzenia od Dyrekcji, organizacji partyjnej i pracowników Uniwersytetu.

Przewodniczący Kuratorium IZ prof. dr hab. Marian Wojciechowski wręczył dyplomy uznania za długoletnią współpracę z Instytutem Zachodnim prof. drowi h.c. Helmutowi Ridderowi dla Towarzystwa Niemiecko-Polskiego Republiki Federalnej Niemiec z Düsseldorfu i prof. drowi sc. Walterowi Poegglowi dla Uniwersytetu im. Karola Marksa w Lipsku.

W uznaniu dla zasług Instytutu Zachodniego w życiu politycznym i naukowym Polski Instytut Zachodni został odznaczony Odznakami Honorowymi za zasługi dla województwa leszczyńskiego, konińskiego i pilskiego, a Towarzystwo Naukowe w Toruniu przyznało z okazji 40-lecia IZ Medal 100-lecia Towarzystwa.

Dyrektor Instytutu Zachodniego prof. Antoni Czubiński otrzymał odznaczenie regionalne za zasługi w rozwoju województwa leszczyńskiego i Odznakę Honorową za zasługi w rozwoju województwa koszalińskiego.

Uroczystości jubileuszowe stały się okazją do wręczenia przez prof. dra hab. Tadeusza Czwojdraka Odznaki Honorowej „Za zasługi dla Rozwoju Województwa Poznańskiego” mgrowi Jackowi Murkowskiemu, mgr Lidii Paszkiewiczowej i dr Mami Rutowskiej.

Prezydent miasta Andrzej Wituski wręczył drowi Tomaszowi Budnikowskiemu, prof. drowi hab. Edwardowi Serwańskiemu i Teresie Tomaszewskiej „Honorową Odznakę miasta Poznania”.

W godzinach popołudniowych odbyło się coroczne Walne Zebranie Członków Instytutu Zachodniego, które opowiedziało się za nadaniem Instytutowi Zachodniemu imienia jego założyciela i pierwszego dyrektora Zygmunta Wojciechowskiego, jak również upelnomocniło Dyrekcję IZ do wszczęcia starań o przekształcenie Instytutu w stowarzyszenie wyższej użyteczności¹.

W dniu 22 marca 1985 r. odbyła się sesja naukowa *Rola Ziemi Zachodnich w rozwoju Polski Ludowej*, na którą przybył Przewodniczący Rady Państwa — członek honorowy Towarzystwa Instytut Zachodni, profesor Henryk Jabłoński oraz przedstawiciele władz partyjnych i politycznych regionu poznańskiego. Sesję poprzedziła uroczystość wręczenia zasłużonym pracownikom i współpracownikom IZ odznaczeń państwowych i Medali 40-lecia PRL.

Zwracając się do osób nagrodzonych i zebranych profesor Henryk Jabłoński przypomniał nieprzemijające wartości, które do nauki i polskiego życia politycznego wniósł prof. Zygmunt Wojciechowski.

Profesor Henryk Jabłoński gratulując odznaczonym powiedział m.in. iż jest to wyraz uznania dla tych, którzy poświęcili idei krzewienia narodowej tożsamości swe talenty i pasje badawcze.

Aktu dekoracji odznaczeniami państwowymi dokonał Przewodniczący Rady Państwa, prof. Henryk Jabłoński.

Krzyże Komandorskie Orderu Odrodzenia Polski z Gwiazdą otrzymali: Edmund Męclewski i Janusz Pajewski; Order Sztandaru Pracy II klasy — Jerzy Ziodek;

¹ Sprawozdanie z Walnego Zebrania Członków Instytutu Zachodniego zamieszczono w niniejszym zeszycie na ss. 172 - 179 (przyp. rew.).

Krzyże Komandorskie Orderu Odrodzenia Polski — Jan Jacek Nikisch i Juliusz Kolipiński; Krzyże Oficerskie Orderu Odrodzenia Polski — Włodzimierz Głowacki, Zdzisław Jaroszewski, Lech Janicki, Jerzy Krasuską i Zdzisław Nowak; Krzyże Kawalerskie Orderu Odrodzenia Polski — Halina Całkowa i Henryk Małecki. Złote Krzyże Zasługi nadano: Jucie Jańczak, Józefowi Muszyńskiemu, Wandzie Pierchlewicz, Annie Wolff-Powęskiej, Tadeuszowi Wróblewskiemu; Srebrne Krzyże Zasługi przyznano: Annie Andrzejewskiej, Monice Dziarnowskiej, Piotrowi Kalce, Stanisławowi Lisieckiemu, Jackowi Murkowskiemu, Bernardowi Perlakowi, Kazimierze Piechowiak, Annie Prus, Ryszardowi Przybylskiemu, Zdzisławowi Puśleckiemu, Marii Rutowskiej, Annie Suwalskiej. Brązowymi Krzyżami Zasługi uhonorowano: Zofię Bernat, Joannę Mińską, Bogusława Nowickiego, Janinę Przewoźną i Ilonę Romiszewską. Medale 40-lecia PRL wręczono: Jerzemu Marczewskiemu, Wiesławowi Kijakowi i Władysławowi Tomaszewskiemu.

W imieniu odznaczonych głos zabrał prof. dr hab. Janusz Pajewski, który stwierdził, iż odznaczenia nadane przez państwo polskie mają podwójne znaczenie. Stanowią one uznanie dla pracy, przy czym ta skromna praca została oceniona tak wysoko przez władze państwowe. Ponadto stanowią one nakaz mobilizacyjny, wezwanie do dalszego twórczego wysiłku. Profesor J. Pajewski zaznaczył, iż wszyscy odznaczeni pragną wypełnić ten nakaz dla dobra państwa polskiego.

Na program jednodniowej sesji naukowej na temat *Rolei Ziemi Zachodnich w rozwoju Polski Ludowej* złożyły się następujące referaty: prof. Lecha Janickiego *Podstawy prawne granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej*, prof. Krzysztofa Kwaśniewskiego *Spółczesność Ziemi Odzyskanych*, prof. Bohdana Gruchmana *Ziemi Zachodnie w życiu gospodarczym Polski*, prof. Witolda Nawrockiego *Ziemi Zachodnie w życiu kulturalnym Polski* i doc. Jerzego Wisłockiego *Kościół katolicki wobec polskich Ziemi Zachodnich*. W dyskusji, jaka odbyła się w czasie sesji, wzięły m.in. udział: doc. dr hab. Barbara Szydłowska-Ceglowa, prof. dr hab. Tadeusz Białecki, dr Piotr Kalka i doc. dr hab. Bernard Piotrowski.

Dwudniowym uroczystościom 40-lecia powstania Instytutu Zachodniego w Poznaniu towarzyszyła wystawa dokumentów związanych z jego historią, prac wydanych przez Wydawnictwo Instytutu oraz prac nagrodzonych nagrodami Instytutu Zachodniego.